

Myten om miljöflykten

(publicerad i *Dagens ETC*, 2008-01-10)

Strax efter midnatt natten till den 3:e december 1984 läcker 40 ton giftig gas ut från det amerikanska kemiföretaget Union Carbides anläggning i Bhopal, Indien. Ångorna väller snart ner över staden där en halv miljon människor ligger och sover. Närmare 5000 personer omkommer direkt. Inom några dagar uppgår dödstalen till 10000 och genom åren dör ytterligare lika många i förtid, i sviterna efter vad som anses vara historiens värsta industriolycka.

Bhopal-olyckan är sinnebilderna av multinationella bolag som utnyttjar svag miljölagstiftning i fattiga u-länder för skitig verksamhet – en bild som ofta återkommer i miljödebatten. Logiken bakom den känner vi igen från företag som hotar med att flytta utomlands om miljölagar skärps och från politiker som ger vika, som inte driver en hård miljöpolitik av skälet att det kan skada konkurrenskraften.

Men hur vanligt är detta fenomen? Leder starkare miljölagstiftning verkligen till att företag flyttar utomlands och har fattiga länder, med svagare miljölagstiftning, blivit en säker tillflyktsort för världens mest förorenande industrier?

Söker man svaret i ekonomisk teori är det glasklart: länder med svag miljölagstiftning har en komparativ fördel i miljöfarlig produktion och kan förväntas specialisera sig på detta. Men förvånande nog finns det mycket lite empiriskt stöd för denna tes. Företag verkar inte fly hård miljölagstiftning, och fattiga länder specialiserar sig inte på förorenande produktion. Detta trots stora skillnader i miljölagstiftning mellan Nord och Syd.

Sedan i slutet av 1980-talet har en rad ekonomer, genom intervjuer med företagsledare och genom statistiska studier av handelsflöden och direktinvesteringar, försökt utröna hur världshandeln och företags investeringsbeslut påverkas av skillnader i miljölagstiftning mellan länder. Studier har gjorts på alla de mest miljöfarliga industrierna, däribland metallindustrin, papper och pappersmassa och kemiindustrin. En egen studie på den senare bekräftar den generella bilden; miljölagstiftning påverkar inte konkurrenskraft i nämnvärd utsträckning. Skälet är att kostnaderna för att klara hårda miljökrav är generellt sett låga, någon procent av företagets totala utgifter, även för de mest förorenande industrierna. Tillgång till kapital, välutbildad arbetskraft, stabila och välfungerande institutioner är därför långt viktigare.

Bhopal, visar det sig, är därför undantaget, inte regeln. Fler undantag finns naturligtvis, men det är oftast industrier som redan är hårt utsatta av andra skäl. Lädergarvningsindustrin är ett exempel, som följde efter när skotillverkarna flyttade till låglöneländer.

Vi tar ett svenskt exempel: 1991 beslutar den svenska riksdagen att införa ett totalförbud mot industrins användning av trikloretylen, ett hälsovådligt lösningsmedel. Ett 40-tal svenska företag svarar med en stor protestannons i *Dagens Industri*. Mer än hälften av företagen hotar med att flytta utomlands om förbudet genomdrivs.

När Daniel Slunge och Thomas Sterner vid Göteborgs Universitet något år efter det att förbudet trätt i kraft intervjuar ett antal företagare som undertecknade annonsen visar det sig att retoriken om minskad konkurrenskraft var betydligt överdriven.

Företagen har inte flyttat utomlands, och någon medger till och med att ”talet om nedläggning och utflyttning av företag utgör en vulgärdebatt som tas till i vissa sammanhang”.

Och så lever myten om hårda miljöregleringars skadliga inverkan på konkurrenskraft kvar. Företagen vill inte gärna förlora det slagträ i debatten som hotet om utlandsflytt och förlust av jobb utgör. Och politiker som inte vill driva en progressiv miljöpolitik får en ursäkt.

Förlorare i den skeva debatt som följer är vi alla, eftersom vi får en mindre radikal miljöpolitik än vad vi skulle behöva. Ironiskt nog, eftersom vi alltså inte skulle behöva sänka våra krav på en bättre miljö för att värna jobb och välfärd. Vi gör det ändå.

Hårdast drabbas människor i Syd. Det är i fattiga länder med svaga politiska institutioner och ett starkt politiskt inflytande från industrin, som myten om minskad konkurrenskraft hårdast håller tillbaka miljölagstiftningen. Detta trots att det är människor i dessa länder som skulle ha mest att vinna av radikalare miljöpolitik, på både global och nationell nivå.

Martin Persson, Fysisk resursteori, Chalmers